

De spinnen van 10-hoog

deel 7 Een kosmopoliet en zijn gevolg

ARTHUR E. DECAE *

Het zal de lezer niet ontgaan zijn dat 'De spinnen van 10-hoog' zich in de loop van zijn bestaan een eigen niche binnen Straatgras heeft verworven. Niet alleen omdat de titel steeds hetzelfde blijft en Arthur ons regelmatig stukjes stuurt; nee, met name omdat de inhoud een heel eigen karakter heeft gekregen. Vormden de spinnen van 10-hoog in de eerste afleveringen nog het onderwerp, gaandeweg spelen ze meer de rol van aangever of dienden ze tot bron van inspiratie voor diepgaande gedachtenspinsels van de schrijver. Lees hier, in deel zeven, over de mens die als trage 'tweebener' in noodtempo de hele wereld tot zijn leefgebied maakte en dat ook Arthur Decae daar wat van kan.

Bijna bovennatuurlijk

Mensen zijn een bijzonder verschijnsel in de natuur. Zo bijzonder, dat hele volksstammen zichzelf in het diepst van hun gedachten als een beetje bovennatuurlijk beschouwen. Die grootheidsfantasie heeft een ingewikkeld psychologisch fundament van vrees en verlangen. Cruciaal voor de grootheidsgedachte is een idee dat in verschillende filosofieën telkens opnieuw is uitgewerkt. Het is het idee van de scheiding van lichaam en geest, het idee van de unieke menselijke ziel die zich boven het aards gewemel verheft. Tot op de dag van vandaag vinden massa's mensen van allerlei gezindten troost in die gedachte en troost is een groot goed in een wereld van eten en gegeten worden, of zoals Stephen Gould zo treffend zegt, '*a world indifferent to our sufferings*'. Ons diepe verlangen naar consolatie verklaart het curieuze verschijnsel dat het massaal aangehangen geloof in de scheiding van lichaam en geest tevens zo'n beetje het minst gegronde geloof is. 'Cogito ergo sum', we bestaan in ons denken. De Platonische droom dat de waarheid en de werkelijkheid uiteindelijk en onveranderlijk in de geest besloten liggen, geniet in het postmodernisme weer een haast middeleeuwse populariteit denk ik wel eens. Mensen zijn een bijzonder verschijnsel in de natuur en één van de meest in het oog springende bijzonderheden is de creativiteit waarmee we onze utopische grootheid door de eeuwen heen in de lucht hebben weten te houden.

Gelukkig hebben we ook nog andere eigenschappen die ons een bijzondere plaats geven in het dierenrijk. Van Elaine Morgan (1990) leer ik bijvoorbeeld

beeld dat we ook heel bijzonder zijn vanwege onze gevoeligheid voor vet-zucht, acne, spataderen en rugklachten en ikzelf zou daar nog aan willen toevoegen onze ongebreidelde lust de wereld te verbouwen en ons kosmopolitisme. Zo het grote woord is eruit. Eén van de meest bijzondere eigenschappen van mensen - en één van de minst als zodanig gewaardeerde heb ik het idee - is het feit dat we de hele bewoonbare wereld niet alleen bevolken, maar dat we dat al deden in een tijdperk dat er nog nergens een wiel was uitgevonden. Het is ronduit verbijsterend dat een 'tweebener' zoals wij reeds 50.000 jaar geleden, als ik John Hemming (1996) mag geloven, vanuit Afrika, via Azië, Australië bereikte en dat mensen, toen ze 14.000 jaar geleden eenmaal de Beringstraat overgestoken waren, binnen duizend jaar Vuurland koloniseerden. Geen zebra of lama, of willekeurig welke andere vlugge viervoeter heeft ons dat kunstje ooit nagedaan.

Niets is zoals thuis

In het begin van de jaren tachtig was ik gastmedewerker bij het Smithsonian Tropical Research Institute in Panama. Ik deed onderzoek aan het gedrag en de verspreiding van spinnen op de smalle landbrug die Noord- en Zuid-Amerika verbindt. Dat was een mooie en avontuurlijke tijd waarin ik mij voortdurend bewust was van de wonderbaarlijke verscheidenheid in de natuur. Niets in mijn omgeving was zoals het thuis was. De mensen praat-ten en deden anders, de geuren in de lucht waren anders en datzelfde gold ook voor de kleuren en de vormen van het landschap. Zelfs de wolken, de zon en de maan zagen er anders uit dan

thuis. De eerste Europese ogen die deze natuur ooit gezien hadden waren die van Balboa en zijn mannen, die in 1513 de landengte overstaken om de Mare Pacifico en de weg naar het Incagoud te ontdekken. Het moet, voor de oplettende conquistador, met oog voor andere zaken dan alleen goud, een verbijsterende ervaring zijn geweest voet aan land te zetten in een gebied waar alle planten en dieren anderen waren dan thuis. Toen ik, bijna vijf eeuwen later door een jumbojet van de Spaanse luchtvaartmaatschappij Iberia in Panama was afgezet, herkende ik natuurlijk wel een paar planten en dieren. Maar die herkenning had een bijzonder trekje. De planten die ik zag kende ik als kamerplanten en de vissen vooral als bewoners van tropische huiskameraquaria. In Panama groeiden de bromelia's, lantana's en de dieffenbachia's in de berm in plaats van in een pot en als ik een verfrissende duik in een heldere oerwoudkreek nam, dan knabbelde de guppen aan mijn tenen. Ik besepte dat het nog maar een paar honderd jaar geleden is dat niemand in de westerse wereld ooit van guppen of bromelia's had gehoord en dat, zonder de culturele ontwikkeling die mannen als Columbus en Balboa heeft voortgebracht, van Gogh nooit zijn aardappel-eters had kunnen schilderen. Eén van de meest in het oog springende verschijnselen in de aardse natuur is dat planten en dieren niet zomaar een beetje willekeurig over het aardoppervlak verspreid zijn, maar dat elk werelddeel zijn karakteristieke flora en fauna heeft. De ontdekkingsreizigers die vanaf de late 15e eeuw in hun kar-velen en pinassen de wereld rond zeilden, wisten dat al snel. Voor specerijen

* [drs A.E. Decae is collectiebeheerder spinnen van het Natuurmuseum Rotterdam; e-mail: halldcae@planet.nl]

moesten ze naar de Oost, voor thee naar Assam of China en voor cacao naar de West, in de economie was de natuurlijke verspreiding van soorten snel duidelijk. Het duurde nog een paar honderd jaar eer ook het wetenschappelijke belang van de verspreiding van soorten duidelijk kon worden. Daarvoor moest Darwin eerst inzien wat de relevantie was van de verspreiding van vinken en schildpadden in Galapagos, zodat de evolutiebiologie in de tweede helft van de negentiende eeuw van de grond kon komen. De verspreiding van planten en dieren vertelt iets over de geschiedenis van de levende natuur, de verspreiding van mensen doet dat nauwelijks.

Ruimte en tijd

Het leven, in elk geval dat op de schaal van planten en dieren, speelt zich af in de strakke matrix van ruimte en tijd. Dat is zo gewoon dat het, om te kunnen leven, niet noodzakelijk is je ervan bewust te zijn. Alle planten doorlopen hun cycli van groei en bloei in de tijd en allemaal hebben ze methoden om hun kiemen over de wereld te verspreiden. Ik kan me niet echt in een eikenboom verplaatsen, maar ik geloof niet dat zo'n boom enig besef heeft van ruimte of tijd. Ik weet dat ik me nu op gevaarlijk terrein begeef en dat er tot in de hoogste kringen anders over wordt gedacht, maar niettemin. In de dierenwereld is het niet anders dan in de wereld van de planten. Dat baltst en paart maar, en het plant zich onverdroten voort alsof er niets bijzonders is aan het feit dat de seizoenen elkaar afwisselen. De tijd komt en gaat vanzelf en geen zwaluw die er ooit bij stilstaat dat hij in september weer een eind naar het zuiden moet. Ook in dit opzicht is de mens een bijzonder verschijnsel in de natuur. Niet vanwege het baltsen, paren, voortplanten en de drang van tijd tot tijd eens naar het zuiden te gaan, maar vanwege het feit dat hij er wel eens over nadenkt. We hebben geen idee wanneer dat is begonnen, dat denken over ruimte en tijd. We weten inmiddels wel dat tijd en ruimte duizenden jaren lang moeilijke begrippen zijn geweest waaromheen vooral mythen en sagen werden verteld.

Ontdekkingsreizigers

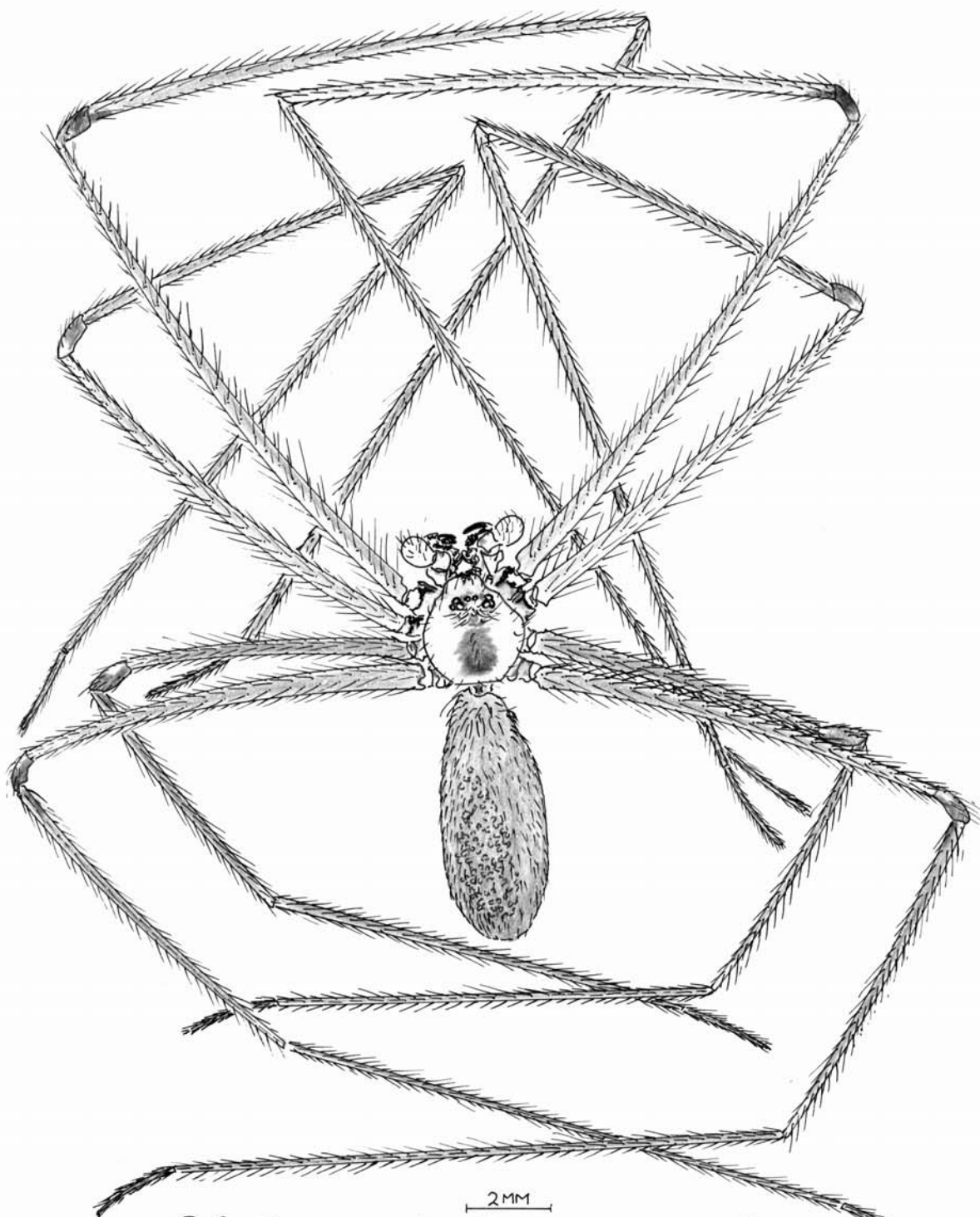
Het echte besef van ruimte begon te groeien met de eerste civilisaties en de uitvinding van efficiënte vervoermid-

delen als karren en boten. In 'Philip's Atlas of Exploration' lees ik dat oudste reisverhalen reeds meer dan 4000 jaar geleden in Egyptische hiërogliefen zijn opgetekend. Ze vertellen over de avontuurlijke tochten van Harkluf, Pyopi-nakht en Anakkht tot voorbij de watervallen van de Nijl en langs de kusten van de Rode Zee. De Egyptenaren werden gevolgd door Grieken en Phoeniciërs die de Middellandse Zee en zelfs stukjes van de Atlantische- en Indische Oceanen verkenden. De Macedoniërs van Alexander de Grote drongen door tot aan de Indus en de Romeinen, Chinezen en Arabieren bereisden allemaal nieuwe stukken van de wereld om zo het menselijk begrip van de ruimte waarin we leven te vergroten. Maar de echte doorbraken in ons ruimtebesef komen pas aan het einde van de 15^e eeuw met de Portugese en Spaanse ontdekkingsreizen, niet alleen door het feit dat sinds die tijd de wereldkaart werkelijk werd ingevuld, maar vooral door wetenschappelijk werk van mensen als Copernicus, Galilei, Newton en vele anderen, die de ruimte een oneindige dimensie gaven. Maar nu dreig ik in de ontdekking van het heelal te verdwalen en daarmee een beetje van mijn onderwerp weg te drijven. Het is overigens nog wel belangrijk dat we ons realiseren dat de ontdekking van de oneindige dimensie van de tijd van recenter datum is. Dat begrip van tijd is eigenlijk pas goed van de grond gekomen tegen het einde van de 18^e eeuw toen vroege geologen als Guettard en vooral Hutton argumenten aanvoerden die het Bijbelse tijdsidee onhoudbaar maakten. Maar terug nu naar het onderwerp. Wat zo verrassend is in de verhalen van alle ontdekkingsreizigers - en wat zo zelden als iets opzienbarends wordt vermeld - is het feit dat overal waar de avonturiers aan land gingen de planten en dieren volkomen nieuw waren, terwijl hun eigen soort ze op elke nieuwe kust stond op te wachten. Hoe is het mogelijk dat een soort, die ten opzichte van andere dieren nooit heeft uitgeblonken in aangeboren mobiliteit, zich zonder hulp van geavanceerde vervoermiddelen reeds over de hele wereld verbreid had?

Australië

Ooit heb ik een poosje in Australië gewoond. Als de natuur ergens anders is dan anders, dan is het wel in

Australië. De indrukken die Captain Cook van het Zuid Continent meebracht waren politiek misschien alleen interessant genoeg om het hele continent tot strafkolonie te verklaren, wetenschappelijk ging er met de ontdekking van Australië letterlijk een nieuwe wereld open. Mijn eerste indrukken van de Australische natuur waren ronduit overweldigend. Iedere vrijdagavond na het werk - het is altijd mooi weer in Australië - reed ik met een paar vrienden van Sydney naar Caves Beach, een idyllische baai, met een goudgeel strand omzoomd door laag geboomte. Tussen dat geboomte was de wereld grazig groen en lagen de mooiste kampeerplekjes die ik ooit heb gezien. Daar hopten grote rode kangoeroes (*Macropodus rufus*) rond zonder zich veel van ons, kampeersers, aan te trekken. 's Nachts denderden die kangoeroes nog wel eens met veel gedreun door ons kamp. Dan vreesden we voor de scheerlijnen, maar daar is geen kangoeroe ooit achter blijven haken. In de buurt van onze kampeerplaats barstte het ook van de slangenhals-schildpadden (*Chelodina longicollis*), black snakes (*Pseudechis porphyriacus*), bearded dragons (*Amphibolurus barbatus*) en funnel-web spiders (*Atrax robustus*), en dan noem ik alleen maar de eerste dieren die mij voor de geest komen. De poeltjes tussen de zandsteenklippen, die het nabij gelegen strand aan beide zijden tegen de eeuwige surf van de oceaan beschermden, zaten vol wonderbaarlijke beesten en bij het pootjebaden kon je gemakkelijk tegen een haai of een dolfijn aan lopen. Maar het mooiste en het meest onvergetelijke van de Australische natuur was de avifauna. Vlak voor onze tent bouwde een prielvogel (*Ptilonorhynchus violaceus*) zijn eigenaardige takkenbouwsel, versierd met knalblauwe versierseltjes die hij voor een deel bij de marinebasis aan de andere kant van het schiereiland geroofd had. Een kookaburra (*Dacelo novaeguinae*) wachtte elke morgen geduldig op een tak tot één van ons een stukje spek van zijn Engels ontbijt tussen duim en wijsvinger omhoog hield. Dan dook hij omlaag, griste het spek uit je hand en barstte, als dank, uit in zijn typische hoongelach. De hele dag waren we omgeven door prachtig roze galahs (*Cacatua roseicapilla*), fel gekleurde crimson rosellas (*Platycercus elegans*), intrigerende silver eyes (*Zosterops lateralis*) en talloze andere vogels die je hier alleen in die-

♂ *Pholcus phalangioides* Feusslin 1775
 Rotterdam, mei 1997. 10-Hoog, achter linnenkast.

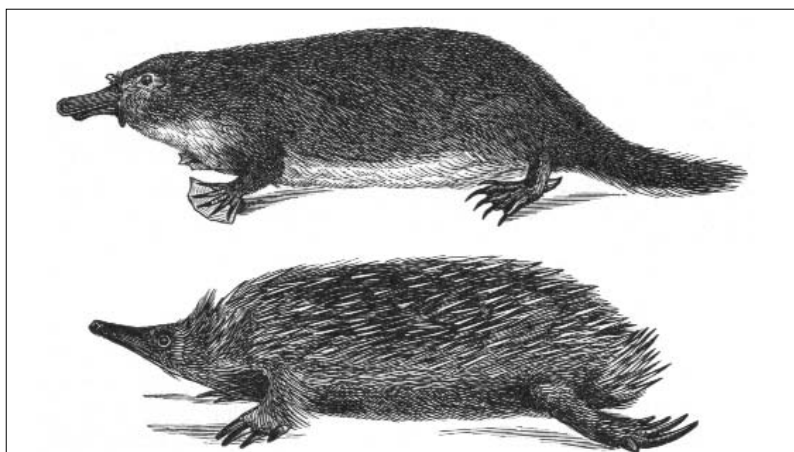
(aed mei 2000)

DE ZEVENDE SPIN
 VAN 10-HOOG *PHOLCUS*
PHALANGIOIDES FEUSSLIN
 1775.
 [ILLUSTRATIE: ARTHUR E. DECAE]

rentuinen of volièrès ziet. Mijn kleine favoriet, 'the blue wren' (*Malurus cyaneus*) was altijd in de buurt. Het mannetje van dit winterkoning-kleine vogeltje is schitterend blauw en zwart dat de onwaarschijnlijke luster heeft van glazuur of email. Vergeleken met de 'blue wren' waren alle Europese vogels saaie, onopvallende bruine en grijze pietjes, zeiden wij tegen elkaar. Een probleem met de fauna van een uitgestrekt en grotendeels onbewoond continent als Australië is dat de dieren nog minder zijn aangepast aan het moderne autoverkeer dan in andere gebieden. Voor een liefhebber van 'road-pizzas' is het Australische wegen-net een eldorado. Wij reden altijd heel voorzichtig, maar niettemin hadden we regelmatig een hagedis of een klein buideldier onder de wielen. Ook vogels waren niet altijd te ontwijken en na elke trip controleerde ik de koelroosters van de radiator op verkeersslachtoffers. Op een dag viste ik een kleine vogel tussen de verchroomde grill van onze oude Holden stationcar vandaan. Het was een prachtig gekleurd vogeltje met een prachtig hel rood gezicht en schitterend kleurrijk kleed, een ware vertegenwoordiger van de bonte Australische avifauna dacht ik. Het bleek een Europese putter (*Carduelis carduelis*).

Profiteurs

Toen Captain Cook in 1771 de kusten van Australië verkende leefde er geen enkele putter in dat enorme eiland- continent. Nu zijn er behalve putters ook stadsduiven (*Columba livia*), mussen (*Passer domesticus*), spreeuwen (*Sturnus vulgaris*) en merels (*Turdus merula*) in Australië, allemaal meegebracht door Europeanen die in de afgelopen 220 jaar aan de andere kant van de wereld nieuwe bestaansmogelijkheden zochten. De eerste mensen hadden Australië zoals gezegd al vijftigduizend jaar eerder bereikt en ook zij kwamen niet alleen. Als we de zeezoogdieren buiten beschouwing laten, was Australië ook toen het enige werelddeel waar alle drie de zoogdierorden leefden*. De archaische eierleggende zoogdieren (Orde Monotremata) zijn nog steeds vertegenwoordigd door het vogelbekdier (*Ornithorhynchus anatinus*) en de mierenegel (*Tachyglossus spec.*). De buideldieren (Orde Marsupialia) domineerden Australische zoogdierfauna en van de hogere, of placentale zoogdieren (Orde

BOVEN:
VOGELBEKDIER
(*ORNITHORHYNCHUS*
ANATINUS)
ONDER:
MIERENEGEL
(*TACHYGLOSSUS*
ACULEATUS)
[ILLUSTRATIES UIT:
LEHRBUCH DER ZOOLOGIE,
CLAUS-GROBBEN,
MARBURG, 1905]

Eutheria), die overal elders de zoogdierfauna domineren, waren alleen een handvol vleermuizen in Australië aanwezig.

Het moeten de eerste zeevaarders geweest zijn, de verre voorvaders van de Australische aboriginals, toen ze in een tijdperk dat Europa nog door Neanderthalers werd bewoond, het land van de Aziatische olifanten, Sumatraanse tijgers en orang-oetangs achter zich lieten om voet aan wal te zetten te midden van de wallabies, emu's en koala's. Met deze eerste invasie van *Homo sapiens* verschenen alleen de aboriginal jager en zijn hond. Met de tweede invasie van *Homo sapiens* in Australië zijn de afgelopen 200 jaar tientallen nieuwe soorten meegekomen die op eigen gelegenheid de kusten van dit eilandwerelddeel nooit zouden hebben bereikt. In Hamlyn's Road Atlas of Australia vind ik tien verschillende koeienrassen, waaronder uiteraard de trots van Friesland, en zes schapenrassen. De Australische konijnen-, muizen-, ratten- en kamelenplagen zijn legendarisch en tijdens het kamperen bij Caves Beach zag ik elk weekend een rode vos (*Vulpes vulpes*) wiens voorouders door de witte *Homo sapiens* naar Australië waren gehaald om de eerder meegebrachte konijnen te bestrijden.

Maar niet alle nieuwe diersoorten in Australië zijn daar met voorbedachten rade heen gebracht. Ik neem aan dat de ratten en de muizen voornamelijk als verstekelingen hebben kunnen profiteren van de scheepsladingen gevangen, cipiers, gouddelvers en andere gelukzoekers die in de afgelopen twee eeuwen de oversteek hebben gemaakt. Ik kwam in Australië ook nog een andere bekende uit Europa tegen. Een diersoort die er ook niet thuis hoort, maar die vrijelijk heeft geprofiteerd van de eerder genoemde menselijke

eigenschappen, het verbouwen van de omgeving en de ontembare expansiedrang. Het dier was een spin. U dacht misschien al waar blijft die spin van 10-hoog toch, maar hier komt hij dan. Het was *Pholcus phalangioides*, de langpootspin die ook wel sidderspin of trilspin wordt genoemd. In Nederland is *Pholcus* een vaste bewoner van keukenkastjes en kruipkelders. Om op eigen kracht naar 10-hoog te komen heeft *Pholcus* een tijdje nodig gehad. Ik ontdekte het eerste exemplaar achter de linnenkast toen we reeds vijf jaar in ons nieuwe appartement woonden. Hoe hij precies boven gekomen is weet ik niet. Het kan met de lift zijn geweest, of klimmend langs de gevel van het ene ventilatiegat in de spouwmuur naar het volgende, langzaam steeds hoger en tenslotte door het bovenlicht naar binnen. Ik heb een beter idee van hoe hij in Australië is gekomen. Dat moet zijn geweest in zo'n typische hutkoffer met stempels en labels, onderweg misschien levend van de motten in de kraag van een meegenomen zondags pak.

Mensen zijn een heel bijzonder verschijnsel in de natuur. Het is misschien wel het enige landdier dat kort na zijn ontstaan in Afrika, lopend, zwemmend en drijvend alle bewoonbare werelddelen heeft bevolkt, de enige echte kosmopoliet met in z'n kielzog eerst een paar en later allerlei andere soorten.[]

Literatuur

Hamlyn's Road Atlas of Australia,
Paul Hamlyn Pty. Sydney, 1972
Hemming J., 1996 – in: Philip's Atlas of Exploration, Reed International Books, London, 1966
Morgan E., 1996 – Sporen van de evolutie. Ambo, Baarn
Philip's Atlas of Exploration, Reed International Books, London, 1996

* Taxonomisch misschien niet correct, maar deze classificatie van zoogdieren is hier voor het gemak gebruikt.